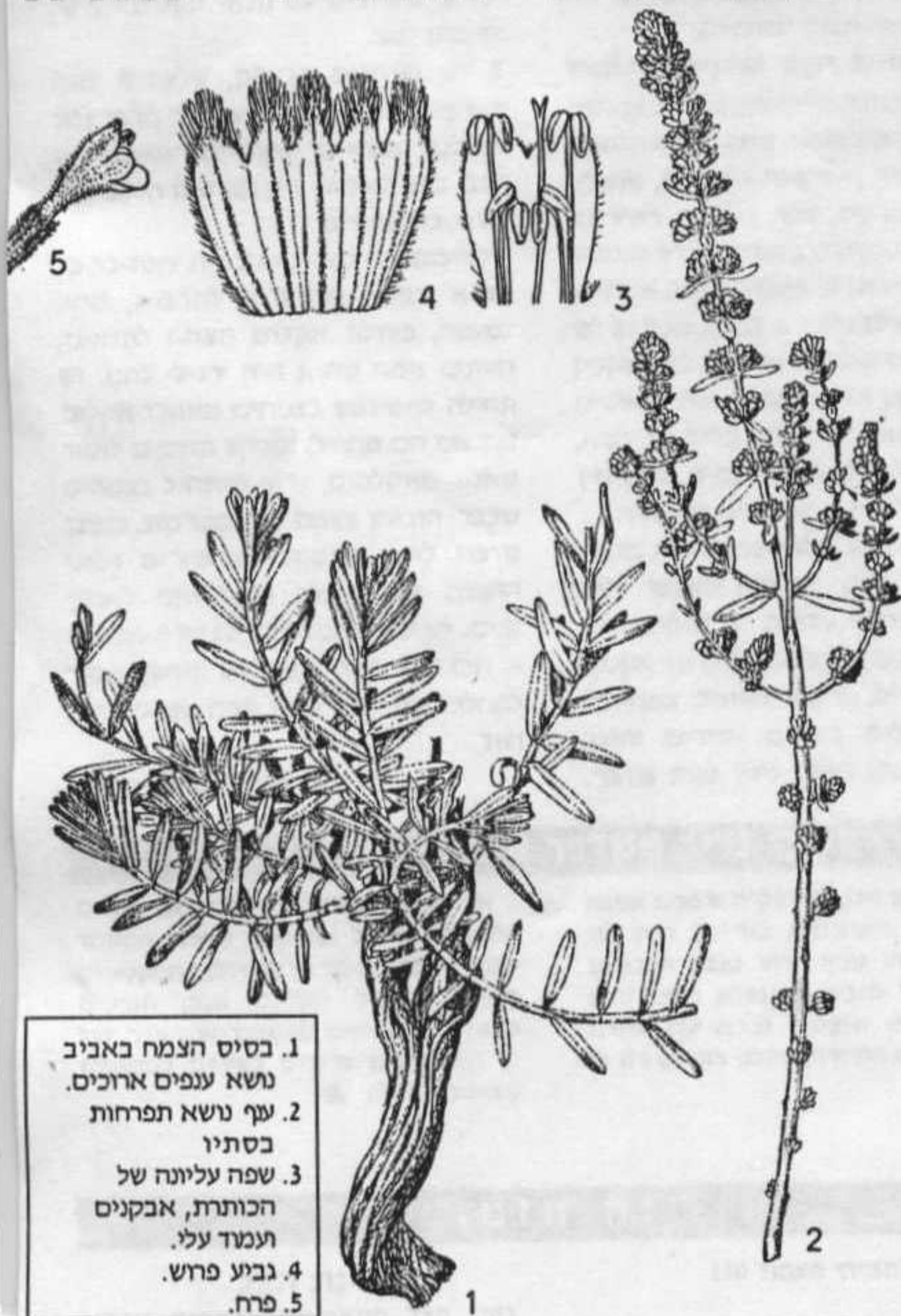

צמחי תועלת

צתרה מדברית - זעתר נדיר ממדבר יהודה

כתב: אבינעם זנין

1. בסיס הצמח באביב נושא ענפים ארוכים.
2. ענף נושא תפרחות בסתיו
3. שפה עליונה של הכותרת, אבקנים ועמוד עלי.
4. גביע פרוש.
5. פרח.

צתרה מדברית (מתוך פלורה פלסטינה, חלק 3, מסי 244)

השכלות לנו נשאב כיום כנפט). עד כה הוא נמצא רק בבקעת הורקניה ובסביבתה, ולא בבקעת חתרורים שליד ערד (רק שם מצויה תצורה גיאולוגית זאת מחוץ לבקעת הורקניה).

בדיקת העשבייה של האוניברסיטה הראתה, שהצמח נאסף כבר בבקעת הורקניה ב-2.4.1932 בידי אייג, זהרי ופינברון; ב-27.10.1945 וב-15.4.1947 על-ידי דניאל רזיק (ד. רז, איש קבוץ גבע). מעניין לציין, שהוא גדל באבני חול נוביות גם באדום, ונאסף

(חמשך בעמוד 57)

כשאתה מכיר צמח נדיר הכרות אישית במהלך כעשרים וחמש שנה ובא לבקרו אחרי כעשרים שנה שנעדרת ממקומו, אתה מרגיש כמי היה זה הוורד של הנסיך הקטן, אשר חיכה לך בכל אותן השנים שתחזור. באתי והם חיכו לי, השיחים האפורים הקטנים של הצתרה המדברית, וכשראיתם בשנה הגשומה בבקעת הורקניה התרגשתי מאוד. אני רוצה לשתפכם בהתרגשות, וייתכן, כי מישהו מן הגננים יצליח להעתיק את הצמח ולגדלו כצמח תבלין או נוי מיוחד מאוד.

תחילתו של הקשר שלי עם הצתרה המדברית היה כאשר אספתי גבעולים פורחים בלבן של צמח בלתי מוכר לי במעלה לחורבת הורקניה, (היא "חירבת אל מירד") שבבקעת הורקניה (היא הבוקיעה הדרומית). בטיול שנערך ב-27.10.1967, חברי הארכיאולוגים לא הבינו מה פתאום נעצר טור המטיילים במקום, שבו סתם סלעים חשופים, בלא כל זכר לפעילות האדם בעבר. אך כשראו את חברים הבוטנאי קוטף כמה גבעולים וסימן שאלה גדול על פניו, הבינו ו"סלחו" לי. הצמח הועבר לעשביית האוניברסיטה העברית ויובש שם, וכך הוא יכול להיבדק גם היום ובעוד כמה מאות שנים, אם צמנו ישכיל לשמור על העשבייה לדורות הבאים. הצמח שאספתי נשא פרחים לבנים ושימש כצמח הטיפוסי (Type) לתיאורו של המין, שהיה חדש למדע.

במאמר שנכתב ב-1968 על ידי החוקרים איצ' הדני (מומחה למשפחת השפתניים) ונעמי

פינברון, כינוהו המחברים בשם: *Satureja thymbriifolia*. במהלך מיפוי הצומח של צפון הנגב ומדבר יהודה, התברר לי, כי הצמח הזה גדל בישראל אך ורק על סלעי "תצורת חתרורים" (גיר מצורר מגיל סנון, שנוצר על-ידי מטמורפוזה של סלעים רכים בהשפעת חום - כנראה תוך שריפת שמן האדמה, אשר בארצות

אבינעם זנין - פרופי במחלקה לאבולוציה, סיסטמטיקה ואקולוגיה, באוניברסיטה העברית בירושלים.

"צתרה מדברית" - זעתר נדיד ממדבר יהודה

(המשך מעמוד 44)

בסביבת פטרה, בידי אייג, זהרי ופינברון ב-30.3.1936. הזכות שנתגלגלה לידי לאסוף ב-1967 את הצמח, אשר נשא פרחים ושימש כצמח הטיפוסי לתיאור המין החדש, קשרה אותי אליו בקשר מיוחד.

בטיול שערכנו באמצע חודש מרס 1992, כדי ליהנות מפריחות השנה, מיהרתי לחפש את הצמח הנדיר על הר, הנמצא בצפונה של בקעת הורקניה. על הר זה מצאתיו לפני עשרים שנה וחודשיים והתרשמתי מן הגבול החד שבין חלקו של המדרון, שבו הוא גדל, לבין החלק שממנו הוא נעדר. הצמח "יודע" גיאולוגיה היטב ולא הופיע אלא על שכבת הגיר המצורר. שיערתי שמימדי הצמח השנה עשויים לחרוג ממה שהכירו בעבר, ואכן מצאתי, שעלי החורף הגיעו השנה לאורך מירבי של 20 מ"מ ולרוחב 3 מ"מ, ולא לאורך 12 מ"מ ולרוחב 2 מ"מ, כפי שצויין בידי פרופי פינברון בפלורה פלסטינה (ב-1978). בפלורה גם נדפס, בצד הציור של הצמח שמו בעברית - צתרה מדברית.

בסיכומי של דבר, רק כ-8 אנשי מדע ראו עד כה את הצמח (בנוסף לאיאן הדני, שראה את

הצמח המיושב שלי, גם חוקרת גרמניה אספה אותו בשנים האחרונות באדום), ואין לנו עדות, שמישהו נוסף ראהו מלבד הבדווים שבאזור. נקל להבין מה נפלא בעיני טעם הסלט, שאותו תיבלתי בכמה עלי צתרה טריים בידיעה הברורה, שסלט כזה יש רק לי בעולם כולו.

אני מקווה, שאפשר יהיה לגדל את הצתרה המדברית ולנצל את טעם הזעתר המיוחד שלה ולהופכה לאחד מן הגידולים החקלאיים המיוחדים של ישראל. אגב, הזרעים מבשילים בחודשים ספטמבר-אוקטובר, ועל כן המעוניינים צריכים לאספם במקומות שציינתי למעלה. ☘

"זה הזמן"

(המשך מעמוד 50)

גינת הגג

גינת הגג נמצאת בתהליך פרוץ של גידול, בשל הדישון וההשקיה בצירוף חום העונה. גידול מואץ ונמרץ של צמח אינו בהכרח חיובי; לעתים הוא רגיש יותר למזיקים ולמחלות. אמנם את ההשקיות איננו יכולים להפחית, אך ניתן ורצוי להפחית את כמות החנקן והזרחן ולעלות את רמת האשלגן. שיפור בצבע אפשר להשיג על-ידי תוספת ברזל ולא בהכרח בדישון חנקני עודף.

גינת הצל

גינת הצל מתאפיינת בצמחים ירוקים ומגווני עלווה, ולא בפריחה, ואלה, כמו צמחים פורחים, זקוקים לעוצמות אור גבוהות. בכל זאת, יש צמחים כמו ברונפלסיה, בשמת ציניאה-חדשה, הורטניה, קמליה - אשר יפרחו בתנאי חצי-צל ויעשירו את הגינה בצבע ובאווירה. גם צמחי עלווה חדשים נוספו למכלול - כמו: בלכנון, קופרוזמה, סדיסיה מגוונת, אגפניה ספציזה ירוקה ומגוונת. מגוון הצמחים רב, ואפשר לעשות עימם נפלאות. גם כאן נזכיר את חשיבות הניקוז בקרקע, הסניטציה וההשקיה המסודרת.